

Výzkumné téma: Společenský rituál protiromského semknutí se

Podtitulek: Případová studie Břeclavi

Představení směru dizertační práce

Pro téma mého výzkumu je užitečné představit dvě situace. První z nich je pochod zhruba 2 500 lidí Břeclavi reagujících na domnělé násilí připsané romským pachatelům. Na jednom z obrazových záznamů je zachycen emočně napjatý rozhovor mezi člověkem vypadajícím na Roma a několika lidmi z Břeclavi. O tomto rozhovoru by se dalo říct, že je plný xenofobie, předsudků, zášti, a zároveň lze i skrze obraz vidět zřetelné vzrušení a fyzickou aktivaci u protiromsky se vyjadřujících obyvatel Břeclavi. Druhou situací přibližující téma mé práce jsou již skoro lidové povídky (legendy) o Romech, které vydatně kolují po emailech, sociálních sítích, celkově virtuálním prostoru. Mluví se v nich především na téma extrémně vysokých sociálních dávek, které Romové přijímají od českého státu.

Obě tyto situace by se daly charakterizovat na dva způsoby. V prvním se odráží jejich masovost. V Břeclavi se nikdy dříve nemobilizovalo tolik lidí jako v případě „pochodu za bezpečnou Břeclav“. Stejně tak i legendy o Romech se masově (virálně) šíří, v jednom sledovaném případě dosáhl počet sdílení legendy z běžného facebookového profilu 27 000 během jednoho měsíce¹. Legendy o Romech jsou prokazatelně smyšlené, stejně jako byla smyšlená příčina pochodu v Břeclavi (z původně brutálního napadení chlapce se vyklubala nešťastná nehoda, při které si chlapec ublížil sám), což ovšem nijak neoslabuje protiromskou víru lidí a jejich chuť se proti Romům alespoň symbolicky semknout, ať už společným pochodem, anebo virtuálním poplácáváním se po ramenou a lamentováním nad nepřizpůsobivými příživníky.

Zdánlivě se fenomén protiromského sentimentu a semknutí zdá iracionální, vzrůstající se logickému vysvětlení. Klasické druhy vysvětlení a termíny rasismu, xenofobie, entocentrismu, autoritářství nějak nedodávají přesvědčivé vysvětlení. V současnosti jsou spíše používány jako nálepky či druhy vysvětlení, které z mého pohledu sklouzávají po povrchu věci. Horší pro mne ale je, že se jedná o termíny s konotací, jsou užívány pejorativně a opět v duchu entocentrismu, na jedné straně jsme my, a na druhé straně rasisti a xenofobové.

Cíle, které ve své dizertaci sleduji, by se dalo nazírat jako protipohyby ze dvou konců. Na jednom konci se zaměřuji na prožitek lidí, kteří by mohli být charakterizováni jako nacházející se v etnocentrickoparanoidní kleci. Důsledně trvají na odlišnosti a kvalitativním rozdílu v lidskosti mezi Čechy a Romy, chtějí mít českou zem vyhrazenou pro slušné a poctivé Čechy. Věří, že Romové vysávají český lid a jako nepracující se jen množí a pobírají sociální dávky. Liberální novinář by je mohl nazvat termínem „echt rasista“. K těmto lidem chci přistoupit z nevědoucí pozice,

---

¹ Např. týdeník Respekt vychází v nákladu 30 000 kusů.

snažit se vyzávorkovat mé předporozumění a čistě čerpat z jejich vyprávění porozumění tomu, co je pro ně významné v souvislosti s tématem Romové. Užitečný koncept v této části práce pro mne je koncept „hot cognition“, který označuje téma či část vyprávění člověka, o kterém se se vzrušením dokáže rozpovídat a je pro něj samotného důležité. Hot cognition značí propojení s prožitkem, prožitkem, který dokáže nahrazovat čistě racionální principy uvažování. Cílem z tohoto konce pro mne bude dát lidem z etnocentrickoparanoidní klece hlas, dozvědět se, jak to oni mají, vysvobodit závěry o těchto lidech z termínů rasismu a xenofobie, popřípadě autoritářství. Inspirací pro postup rozhovorů a jejich analýzu pro mne je Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) od Jonathana Smithe. Populací pro mne bude břevclavský pochod, respektive lidé se jej účastníci. Budu se snažit vyhledat jeho „radikální“ účastníky.

Druhým cílem pro mne je analýza břevclavského pochodu jako performace podle uvažování Alexandra. Zatím se dá nahlížet na onen pochod jako na úspěšnou performaci, která dokázala mobilizovat nevídaný počet Břevclavanů, avšak při bližším pohledu se začínají rýsovat obrysy nejméně tří performací. Ačkoliv původní impuls pochodu byl později poznán jako smyšlený, samotný pochod dokázal spojit jednotlivé prvky tak, že jejich apel na lid byl velmi účinný. O jaké prvky se jednalo? Jak byly spolu popropojovány? V jakém společenském kontextu se pochod mohl odehrát, jaký kontext jej umožnil? Analýza performace pochodu mi umožní zrekonstruovat symbolickou mozaiku, která byla natolik přesná a působivá, že dokázala rozechvít vnitřní strunu protiromského sentimentu mnoha Břevclavanů, ale také prostřednictvím celostátního mediálního pokrytí také lid napříč zemí.

Z těchto dvou směrů, jednoho zaměřeného vyloženě na prožitek lidí, a druhého zaměřeného více teoreticky a vycházejícího ze sady předpokladů o performaci, se chci dobrat k vykreslení mé výzkumné otázky ptající se na společenský rituál protiromského sentimentu. Budu prozkoumávat, jak lze uchopit protiromský sentiment a semknutí se jako sociální předem připravenou formu, která je přichystaná k použití a nechává do sebe vstupovat lidi. Přidanou hodnotou mé práce bude zaměření se na jakýsi mikro rituál odrážející i obyčejné rozmluvy o Romech, které jsou typické jistou šablonovitostí a daností. Takovéto mikro rituály se obejdou i bez kulís velkých představení a jsou velmi časté. Odehrávají se každodenně na internetu, v hospodách, příležitostně kdekoliv. Zanádat si na cikány je jednou z velmi přirozených věcí v Česku a snadno spojuje lidi. To ovšem není samozřejmé a musí to být nějak umožněno. Moje teze je ta, že se jedná o jemný rituál, který je velmi často doprovázen emočním nábojem, prožitkem my svatí versus oni nečistí a ohrožující. Cílem mé práce bude prozkoumat meze a platnost vysvětlení protiromského sentimentu a semknutí se jako jemného emočního rituálu. Tento rituál podle mne nelze uchopit pomocí přístupu např. Alexandra, neboť jeho koncept rituálu nemá dostatečně jemnou rozlišovací schopnost, aby uchopil takto zdánlivě nepatrnou věc. Pro charakterizaci emočního rituálu chci čerpat z provedených rozhovorů.

Při mé práci chci být zakotvený v kontextu událostí. Budu se proto zajímat o minulost a historii obyvatel Břevclavi, s důrazem na zachycení role Romů. Roli komunity Romů budu charakterizovat vzhledem k jejich příchodu, budu se ptát, jaká

povolání v Břeclavi vykonávali, jaké migrační proudy romskou komunitu utvářely. Stejně tak se chci zajímat o historii negativních legend o Romech, která bude pravděpodobně uchopitelná spíše v celostátním měřítku. Zahrnutím širšího kontextu se chci alespoň trochu chránit před vlastní zavádějící interpretací textu, se kterým budu pracovat.

V současnosti sbírám data pro svou dizertaci. Již mám provedeny dva rozhovory a jsem nasměrován k mé cílové skupině. Taktéž jsem v kontaktu s organizátorkou pochodu. Významnou textovou částí dat pro analýzu jsou pro mne diskuse na internetu, které jsem systematicky sbíral několik měsíců. Tyto diskuse se věnují tématu pochodu, vymezení vůči dalším performancím v rámci pochodu a jsou prosyceny protiromským sentimentem. Taktéž systematicky sbírám legendy o Romech s důrazem na sběr komentářů lidí k těmto legendám.

Náčrt uvažování nad emocemi

Emoční prožitek je kulturně podmíněný

V této části argumentace se budu pohybovat v rámci dvou přístupů k emocím. Jeden přístup je charakterizovaný přístupem Paula Ekmana, který razí myšlenku, že existuje univerzální sada emočních prožitků nezávislá na kultuře. Druhý přístup uchopuje emoce jako kulturně podmíněné. Emoce mají být závislé na kultuře, například vztek v jedné kultuře a vztek v druhé kultuře může mít docela různé významy. Emoční prožitky mají být závislé na kontextu situace, vztek tak může být adekvátní pro jisté druhy situací v jedné kultuře, a pro jiné druhy situací v druhé kultuře. Samotné prožívání vzteku se také může lišit. Prožívání emocí je socializováno a nelze o něm nic předpokládat, ale je třeba se mu snažit porozumět ideálně z nevědoucí pozice.